

CE E UN SCRITOR?

„Ce e un scriitor?”, sîntem întrebați, eu și Andrzej (Stasiuk), la Lublin. „Un idiot”, spune Andrzej rîzînd. Poate un „MARE idiot”, zic, la rîndul meu, despoarăată brusc de alte conținuturi pe cale de a se formula. Sînt în fața noastră o mulțime de tineri. Le văd fețele și mîinile (un ecou din Gombrowicz). Și nu știu ce-a vrut Andrzej să spună (glumind amar? ironic?). Eu mă gîndesc la *Idiotul* lui Dostoievski. Mișkin. Nu se simțea bine pe lume, printre oameni (aduți), pentru că „nu se pricepea”. Dacă-mi amintesc bine, cînd vorbește el, la un moment dat, despre ce înseamnă să fii luat drept „idiot”, se pregătea să plece la Berlin. Eu vin de la Berlin și peste trei zile mă întorc acolo. Pomenesc la Lublin de *Idiotern* al lui Lars von Trier. Le vine unora, cît se poate de întregi la minte, ideea să se retragă într-o casă, la marginea unui orașel. Se hotărăsc s-o facă pe „idiotii”, să părăsească o vreme viața lor oficială, în care funcționează pentru că... „se pricep”. Ies în lume împreună și se fac că nu „se pricep”. Unora chiar le iese. Dar nu merg toți pînă la capăt. Cît e joacă e joacă, dar pînă unde poate fi dusă ea? Joaca le aduce tot ce pierduseră pînă atunci din prea multă „pricepere”.

Să fii „idiot” înseamnă să nu mai vrei să „funcționezi”.
Să nu...

Să nu te mai grăbești, orice-ar fi
să nu mai fii ocupat, orice-ar fi
să nu te mai aperi, orice-ar fi
să nu mai aperi locul din care vii, orice-ar fi
să nu mai conteze locul din care vii, orice-ar fi
să nu-ți mai bați capul cu cine ești tu pentru alții
să lași inima să știe asta – pentru tine
să nu-ți mai pese de locul în care te duci, orice-ar fi
să nu mai compari locurile, căci în toate ești străin,
orice s-ar zice
să-ți placă să fii străin
să nu te lași domesticit, confiscat
să nu ții de nimeni și de nimic, orice-ar fi
să nu vrei să-ți aparțină nimic, orice și s-ar da
să-ți amintești de Ezra Pound care spunea că
tot ce rămîne pînă la urmă e ceea ce iubești
să fii atent la „intermitențele inimii”
să nu mai fii dispus să vorbești cu oricine, orice-ar fi
despre orice, orice-ar fi
și să fii dispus, uneori, să vorbești cu oricine, orice-ar fi

să fii cu adevărat proprietarul timpului și al spațiului tău
să vezi (să te vezi) extras din contexte, eliberat de context
să refaci corect contextul
să nu mai zîmbești, dacă nu-i de zîmbit
să nu mai vorbești, dacă nu-i de vorbit
să nu taci, dacă nu-i de tăcut
să nu-ți pese de armurile lor sociale, pirogravate,
de lemn putred
să te înconjori de prieteni, să ai timp pentru ei
să-ncepi să fii atent la aerul din jurul tău, ca-n copilărie
și aerul să se umple (ca-n copilărie) de tot felul –
imagini din alte lumi
să fii atent la orice, oriunde
să privești și cu ochii cei lăuntrici
ca-n copilărie să-i simți pe oameni de departe
să te îndepărtezi de ei
să te apropii cu grijă, ca de păsări
ca de păsări trebuie să te apropii de oameni
să mergi încet, încet într-un loc în care toți aleargă zăpăciți
să dormi cînd ceilalți muncesc
să stai în pădure, pe un peron, așteptînd un metrou
pe un peron ca-n Delaunay acum, la miezul nopții, la Berlin
cînd pădurea înconjurătoare e mai mult decît o pădure
să-l întreb pe unul dacă știe cine-i Delaunay
„Păcat!”, să-i spui, dacă vezi că nu știe cine e Delaunay
sau mai bine să nu spui nimic, ce-ți pasă?
să-l întreb dacă a văzut vreodată tabloul lui Gauguin
cu titlul:
„De unde venim? Ce suntem? Încotro ne îndreptăm?”
să te separi de cei cu busole
să le lași lor Estul, Vestul cu înțelesurile lor cu tot
să spui, cu gîndul la Pessoa: „Da, în sfîrșit, univers există
și în Rua dos Douradores. Și aici Dumnezeu veghează să
nu ne lipsească niciodată enigma de a exista”.

Da, în sfîrșit, univers există și în strada Heinrich Heine
din Berlin sau pe strada Kanonia din Varșovia sau pe
strada Jules Michelet din București. Și aici Dumnezeu ve-
ghează să nu ne lipsească niciodată enigma de a exista.

Dragă Andrzej,

Mai ții minte întîlnirea noastră de la Lublin, de acum
6 ani? Mai ții minte cum am răspuns la întrebarea aia, „ce
este un scriitor?”, legîndu-ne de cuvîntul „idiot”?

În 2002, când m-am întors din Varșovia în Berlinul în care mai aveam de petrecut o lună din două, un prieten, Ernest W., mi-a spus că termenului „idiotos” – care în greacă desemnează pe cineva care trăiește ceva cu convingere și adesea se izolează voluntar – i-a dat prima dată un sens negativ Paracelsus. O să-ți povestesc poate cândva care e legătura mea cu Paracelsus. Și-apoi, după o vreme, nu mai știu cum am ajuns să vorbesc, într-o cafenea, cu o traducătoare despre cuvântul *idiot*. Am primit de la ea un mesaj care suna așa:

Nu mai țin minte exact de ce am ajuns să discutăm despre „idiotul” lui Dostoievski, dar am verificat ce îți spuneam: într-adevăr, în limba rusă, pe care tu o cunoști, idiot (imbecil) se spune chiar așa, „idiot”, cu accentul pe al doilea „i”. Dar se spune „idiot” cu „io” scurt pentru „el/ea/neutru merge”: merge pe jos. Se mai spune pentru „ploaie” pentru că la ei se spune că „ploaia merge”.

Nu știu dacă te va ajuta, dar te rog mai spune-mi în ce context ni s-a părut, la micul dejun, atât de hazliu...

Nu pot verifica dacă nu sînt niște aiureli ce mi-a spus fata aia. Ce ciudat că ea își imagina că eu „cunosc” limba rusă. Nimeni nu voia la noi să știe limba rusă! Tu știi limba rusă?

Acolo, la Berlin, am mers mult pe jos, cu ploaia. Fiecare mergea în felul ei.

Dragă Andrzej,

Am citit cum ai devenit tu scriitor. M-au rugat, de la editură, să scriu ceva despre cartea ta într-o prefață. Poate o să-ți traducă cineva cândva. Am auzit că a scris despre cum ai devenit tu scriitor Jáchym Topol. L-am întâlnit cândva în Amsterdam.

Retour (1)

M-am gândit cum aş scrie eu despre cum am devenit scriitoare. Poate pentru că mi-am dat seama că vorbitul este ceva foarte ciudat, foarte complicat, foarte artificial, inuman (deşi se zice că fix lucrul ăsta ne diferenţiază de animale). De copil mă preocupa asta: vorbitul. Înainte să spun ceva făceam frazele în gând, apoi le refăceam de mai multe ori. Aveam mai multe posibilităţi, uneori contradictorii. Şi ascultam ce spun ca şi cum ar fi fost un obiect străin, un fum care se risipea repede, schimbându-şi forma iniţială.

Înainte scrisului e scrisul aiurea, prescrisul pro(st)scrisului – sintaxa sucită şi frazele pe care nu le duc niciodată pînă la adevăratul capăt. Apoi urmează despicalul vorbelor şi al lucrurilor, întretăierea lor continuă. *Eschernitatea*.

Sînt multe în capul meu şi aş vrea să fac „ordine” (adică să mut de colo colo), cuvînt cu cuvînt. Dacă nu faci „ordine”, nu mai găseşti lucrurile, uiţi de ele, se ascund unele după altele, unele într-altele. Cînd eram copil, mama mă punea la fiecare sîrşit de săptămînă să fac ordine în dulapuri. Nu-mi plăcea, era o mare plictiseală, dar ce mă bucuram de cîte ori găseam aceleaşi lucruri, ştiute, apărînd mereu la suprafaţă, ca nişte veşnice surprize ale deja cunoscutului! De pildă, în pălăria albă şi rotunjoară a mamei, caraghioasă ca o oliţă de noapte, pălărie cu care n-am văzut-o niciodată – doar într-o fotografie – era o punguliţă şi, în ea, o parte din istoria noastră despre care nu se vorbea la şcoală, sub forma a două monezi din argint, una cu chipul Regelui Carol, cealaltă cu chipul Regelui Mihai. Mai era o brăţară cu mulţi Carol. În altă pungă era un inel de aur cu un rubin de la bunicul meu, cel omorît în condiţii bizare, istorice, cum se zice, a dispărut din viaţa tatălui meu cînd el avea doar 6 ani. Dar eu aveam să află asta după 30 de ani. Şi mai era un alt inel de aur, tot cu un rubin, care părea versiunea feminină a celuiilalt. Inelul îl găsisese mama pe jos. Nu l-a purtat niciodată. Nu-mi plăcea să fac ordine în dulap, dar îmi plăcea, în schimb, să fac ordine în cap. De fapt, cînd citeam, şi ea credea că citesc pentru şcoală, eu nu făceam altceva decît să-mi fac ordine în cap. Uneori plecînd de la cuvintele dintr-o carte. Vorbeam cu mine prin carte, cum s-ar zice. Nu mă interesa cu adevărat ce se întîmplă acolo. Îmi plăceau cărţile care-mi făceau cadoul ăsta – să mă pună în legătură cu mine, cu lumea aia ca un ciorchine, ca un uriaş frunziş în continuă mişcare. Cînd faci ordine, trebuie să arunci din obiecte, să le rearanjezi, găseşti o altă întrebuintare lucrurilor vechi, le dai alt rost. Scrisul e un fel de „ordine” în cap, care nu seamănă deloc cu ordinea din dulap. Lucrurile nu sînt aranjate, ele sînt mereu... deranjate.

Dragă Andrzej,

Citesc cum te descurci tu ca scriitor din Est în Străinătate. Văd că faci faţă. Îţi iei din cînd în cînd un whiskey. Îmi pare rău că eu nu beau. Am văzut că şi tu te duceai în gară, ca să vezi lumea, să simţi normalitatea ei. Normalitatea? O vînzoleală. Am citit undeva că şi Dubravka Ugrešić mergea la gară, cînd emigrase ea în prima ei ţară, în oraşul Berlin!

Scriitor în Străinătate, cu străinătatea ta cu tot. Cînd am ieşit de după Cortină (de fier) am văzut cum merg lucrurile. Se mirau unii că, venind dintr-o zonă fostă comunistă, eşti un om normal. Că ştii destule despre lume şi literatură. Stînjeneală exprimată în cărţi, cu o excepţie. Excepţia se numeşte Cortazar. Spune el – în *Şotron* – că „Un băiat din Anglia este într-adevăr un sonet al lui Sidney, monologurile Portiei. Dar eu, eu care le iubesc atît de mult, care le cunosc atît de bine, eu sunt doar mănunchiul acesta de poeme şi romane, eu nu sunt decît prizonierul, *el gaucho* cel şiret, clopoţelul uliului, Erdosain”. Să nu mă mai duc acolo unde nu pot să vorbesc despre mine, unde sînt doar un exponent/ exponat al unei ţări oarecare!, mă gîndeam. Nu, nu oarecare, ci una despre care ei ştiu ce vor ei să ştie. Să nu mă mai duc acolo unde nu sînt nici măcar mănunchiul acesta de poeme, prizonierul, *gaucho* cel invadator, căpşunar, aurolacul.

Scriitori din „Est”. Citesc că Slavenka Drakulić a fost în anii '70 la cules de căpşuni sau așa ceva. Îmi aminteşte de Marius Ivaškevičius, de care am aflat de la Monika, zicea ea că scrisul lui seamănă cu ce scriu eu. Cît de mult mi-aş dori să-l citesc! Am dat de un text de-al lui într-o revistă din Ro, zicea că a fost la cules de ceva, de căpşuni?, în Suedia, după '90. Eu nu am fost la cules de căpşuni, dar am cules struguri, morcovi, cartofi pe ogoarele îngheţate ale patriei cînd eram copil, adolescentă.

Thomas Mann spunea în 1938 „Wo ich bin, ist die deutsche Kultur“. Ai avea curaj să spui că acolo unde eşti tu este cultura poloneză? Cultura poloneză, asta poate să însemne ceva în Străinătate. Cultura română nu înseamnă încă mai nimic în Străinătate. Chestiune de politică (nu doar literară).

Dragă Andrzej,

Nici nu ştiu de ce îţi scriu tocmai ție lucrurile astea pe care nici nu cred că le vei citi vreodată. Mai bine! Ai afla cît sîntem de diferiţi. Tu cu călătoriile tale, eu dimpotrivă. Ştii, mie nu-mi place deloc să călătoresc ca scriitor, aproape mereu trebuie să vorbeşti de pe *podium* despre altceva decît despre tine. În Străinătate, esticul nu e niciodată singur.

Felicitări că le faci față! (Am citit *Djermania!*) Știi, Olga mi-a spus cândva, la Amsterdam, că important e să te miști, că atunci se întâmplă lucruri, a și scris o carte despre asta, la noi s-a tradus cu titlul *Rătăcitorii*. Tu și Olga sînteți ca *begunii*. Îmi place de voi, de-aici din hruba mea cu cărți, printre care și-ale voastre. Și eu sînt un *begun!* De cameră!

Dragă Andrzej,

Pomeneam despre cum scrie Cortazar despre Lezama Lima. Aduug asta: „Ca mulți alți poeți și artiști cubanezi, și el se vede obligat să trăiască și să lucreze într-o izolare despre care nu se poate spune altceva decît că ți se face greață și rușine. Bineînțeles, ceea ce contează e blocarea comunismului totalitar. *Paradiso?* Nici cel care merită acest nume nu poate veni dintr-un asemenea infern”. Și noi am fost scriitori cubanezi! O izolare stranie. Ne-au izolat. Am fost izolați. Ți se face greață și rușine.

Dragă Andrzej,

Ca de fiecare dată cînd mă duc în Străinătate, mă uit după un înger pentru voi. Am unul de sticlă, albastru, din Ungaria, unul mic, din ceramică, din Slovacia. Ultima oară m-am aflat la Berlin și am văzut într-un magazin de antichități un porc din fier de mărimea unei vrăbii. Porcul avea aripi, ca porcii de pe coperta unui album al lui Pink Floyd. Eu zic că el e înger. De la Paris am o cartolină pe care scrie *Ange travail dur*. Am și un înger din frunze de porumb, românesc. E ușor, e frumos, ca de hîrtie. „Dacă ar fi să născocesc o stemă pentru Europa Centrală, într-unul din compartimentele ei aș plasa semiîntunicul, iar în altul pustiul”, scrii undeva. Eu aș pune îngerul. Cred că pe asta ca de hîrtie, românesc. Foșnește ușor, dacă afară e vînt. Foșnește ca... Odradek. Îngerul estic e Odradek.

Știi, am auzit că Peter Esterhazy se adresează prietenilor cu apelativul „înger”. Iar într-o carte de-a lui găsesc: „Cei doi îngeri stau nemișcați în autoturismul Lada fabricat în Uniunea Sovietică, pe baza unei vechi licențe Fiat. Am găsit unul și undeva, într-o carte a lui Huelle”. Și Herta, în *Călătorie într-un picior*, pomenește de niște „îngeri tulpuri” („*zwieliichtige Engel*”). Și unгурul MórícZ Zsigmond, în *Fii bun pînă la moarte*. Îmi amintesc și de îngerul Alfred, din *Muzeul capitulării necondiționate*. Îți scriu și altele data viitoare.

Dragă Andrzej,

Mai ții minte că acum doi ani mi-ai zis că vrei să pleci în Mongolia? Și-am zis să mă luați și pe mine. Tu te-ai mirat

că eu vreau în Mongolia. Ai zis „bine, să mergem”, dar nu cred că m-ai luat în serios. Ați fost în Mongolia fără mine?

Dragă Andrzej,

Ce mai fac oare prietenii tăi? Ți-ai spus că „Ne interesau ideile, iar nu lucrurile”. Ce mai fac Fantomas și Krosbi? Filip, Jacus, Majeran, Napior cu care se putea discuta pînă dimineața despre poezie și despre pictură? Și Ostas care citea *Frucele mîinii* și plîngea, și Pluszowy care te pune pe tine să citești *Locus Solus* al lui Raymond Roussel? L-ai citit?

Dragă Andrzej,

Acum sînt în tren. E decembrie, 2014. *On the road*, ca tine. Ce de chestii se văd și se aud cînd ești *on the road*. Aveți dreptate, tu și Olga, voi, nomazii, zic eu sedentara. Uite, de doar cinci minute, la gara din Predeal, au intrat în vagonul restaurant o gașcă de *old-boys*, toți mai mult sau mai puțin cu chef, afumați. Cei patru din fața mea vorbesc despre revoluție, despre gloanțe, despre avioane, ruși și Securitate, despre sașii care au plecat, ce pierdere. Aș putea să transcriu. E interesant. Pe bancheta de alături e o doamnă de la care tocmai am cumpărat un îngerăș croșetat din ață albă pentru voi. Încă de la Ploiești a început să lucreze cu iglița. Întîi a făcut o bilă. Apoi rochița, mi-am dat seama că va fi un îngerăș. Apoi i-a făcut o bordură aurie, l-a stricat puțin, apoi a adăugat bordură și la aripi. Cînd a terminat am întreat-o dacă-mi vinde mie îngerășul. Cum să nu? De-asta îi face, vine de la București unde i-au fost cumpărați o grămadă. Zis și făcut. Am îngerășul în geantă. Am întreat-o, după aia, dacă-mi poate face unul doar alb. Depinde unde coboriți. La Codlea. Ar fi cam o oră, a spus ea. Să încerc. Ne apropiem de Brașov, unde or să coboare gașca de *old-boys*. Doamna a făcut deja capul și a început rochița. Băieții de 50, 60 de ani vorbesc despre Timișoara. În fața mea, un francez citește dintr-o cărticică de învățat română pentru străinii aflați în călătorie. Îngerășii doamnei sînt acum în casa mea, i-am pus pe un raft, lîngă cărțile tale. Cel alb e pentru voi.

Dragă Andrzej,

Sîntem în 2019. De cînd am început să-ți scriu prima scrisoare au trecut... 15 ani. Sînt doar cîteva. Și, de cînd am luat îngerul ăla în tren, 5 ani. Află de la mine că aici, de unde îți scriu, singurele flori care au înflorit sînt cele de Nu-mă-uita. Oare cum le numiți voi în poloneză? *Niezapominajka?*

(dintr-o carte în curs de publicare)